

У НОВОМЕ САДУ У СУВОТУ 21. МАЈА 1877.

ПОЗОРИШТЕ

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази свагда о дану саваке представе на по тавака. — Стои за Нови Сад 40, а на страну 60 и. месечно. — Претплата се шаље Корнелу Јовановићу, који се из љубави према позоришту примио да разашље овај лист.

НЕКОЛИКО РЕЧИ О ПОЗОРИШНОЈ КРИТИЦИ.

Како се данас у опште површи суди о драматској уметности, како се у позоришту тражи неко чулио, а не духовно уживање: то је дужност самога позоришта, да што већма поради на томе, да се одстрane ти погрешини назори и његове по позорницу, шкодљиве последице, те да се свет што боље обавести о правом значају тога уметничког завода. Тај захтев ваља само позориште да изврши. Да буде добра укуса у позоришту и да оно удари ваљаним правцем, ваља позоришту да иде на руку јавност, журналистика. Или другим речима: позориште треба да је путем штампане речи увек у свези и дотицају с публиком, да јој саопшти своје интенције, да даде нужна објасњења у погледу репертоара, нових комада, поједињих уметника, и т. д. Таким начином имаће и сам позоришни завод отуд користи, јер његово тежње не ће остати скривене, а врлине чланова позоришних достојно ће бити оцењене. За то критика не сме више бити новинарска ствар, него мора бити ствар позоришта. Позориште се мора старати да има уза се ваљаву критику: оно само мора наименовати критичара, или, као што се обично каже, драматурга.

Овде ћемо одмах у кратко да обележимо делокруг драматургов.

Драматург треба пре свега сваких четрнаест дана, или сваког месеца да извештава о раду по зоришном у опште, треба да опише и оцени знатније представе, треба свагда да обележи право становиште према тим представама, треба да изнесе махне и недостатке комада и представе. Драматург ваља особито да пропрати и важније новитете и ванредне појаве (као н. пр. гостовање). Те извештaje своје ваља драматург да саопштава у месним новинама, а и у стручном по зоришном листу. Тим начином ће и шире публика дознати за рад позоришни, а престаће и она

неоправдана осетљивост глумца у погледу оцене њиховог успеха. Кад се тако успрати рад позоришни, добиће се као нека позоришна кроника, која ће имати вредности и за садањост и за по зоришну повесницу. Таким поступком изгубиће се и оно зло, да се сувише хвале и преузносе појединачне особе, јер ће сваки члан моћи бити сигуран, да ће му се индивидуалан значај доиста уважити, т. ј. да ће му публика моћи сазнати праву вредност.

Без сумње је лична позоришна критика, т. ј. оцењивање поједињих талената, тугаљива ствар. Није последњи разлог к томе оно што Лесинг каже: „Глумац не ће никад држати да је довољно похваљен, него ће мислiti увек да је сувише покуђен, а често неће ни сам знати, да ли га је критичар хтео хвалити или кудити.“ Питање је даље, како да се поступа у тој ствари, кад се већ не може избећи? Треба ли тако поступати, да све странке, завод, глумци, публика имају отуд што више користи? Јер лична позоришна критика треба ваљда да буде од користи. Ако је критика само тога ради, да угоди себичним ћудима и тежњама писаца или повине, онда боље нека изостане.

На то се питање даје овако одговорити. Треба особито нагласити и парочито споменути оно, што је успешно изведено, па ће онда дотични и по себи већ знати, шта није успешно изведено. Исто тако, кад се осветле добре стране у глумца, истакну се тиме већ и рђаве стране, а пије ни вужно изричним набрајањем врећати им само ѡубље. Таким штедљивим поступком највише ће се користити. Кад се зна да позоришта већином не могу имати савршених талената, него једва таквих, што могу у неколико одговорити виним захтевима, то би се увек могло кудити и корети. Како је публика већ и онако навикла да изврстан рад сматра за нешто обично, што се по себи

разуме: то би се непрестаним јавним кућењем публика у томе подхрањивала а у глумце би ушао страх и бојазан, која не би била ни од какве користи, него шта вине од штете за њихов уметнички успех.

Наравно, да ће се па према тој идеји навести, да је опасно хвалити једнако позоришни рад, јер ће се тиме изазвати нека монотонија, публика ће изгубити вољу да чита те ствари, а глумци ће се некако осигурати од прекора за њихов нерад и нехатњу. Али тај разлог не стоји, те опасности доиста нема. Кад се она идеја добро схвати и изведе, и кад се верно, по дужности, према важности позива изврши, не ће моћи ни доћи до тога, што је мало час речено. Има један начин писања, по коме се међу редовима да читати, начин, којим се све примећене махне могу да додирну, а не мора се овамо нико врећати нити ствар гором правити у место да се поправи.

Ако останемо при досадању, свуда уобичајеној позоришној критици: шта је њоме поможено? Њоме се стање позоришта не да поправити, јер није могуће. Са свим је све једно и нема утицаја па дар каквог певача, кад се после какве партије наштампа п. пр. г. Н. Н. није био при гласу; ништа се не ће постићи, кад се погрешке, незгоде или махне какве јавно куде, јер су то дотични редитељи већ пре опазили, и дали укор, ако је кривица са пемара и цехатости.

У оште није пишта тако излишно, као правити увек „кондујиту“ о појединим приказивачима, која се издаје за позоришну критику. Кад се већ један пут изрече суд о дару каквог приказивача, кад његове особине публика сазна: то ће се већ знати, је ли носилац које улоге задовољио или не, по мери, у колико је ова одговарала његовој индивидуалности или не.

(Свршиће се.)

СЛУЧАЈАНИ

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Ултимо, шаљива игра у 5 чинова, од Густава Мозера, с немачког превео А. М. Приказан по други пут у недељу 15. маја о. г.)

Што се тиче комада, види, драги читаоче и (наравно) лепа читатељко 27. број „Позоришта“ у ком ћеш све наћи, што ти срце жели.

Сионемени нам ваља, да су наши глумци овог пута врло лепо играли. Ружићев понашалаштад Алберт био је врло пријатан и „љубведостојац“; гђе Рајковиће Тереза се одликовала; Рајковићев Лебрехт био је особити, парочито у оним моментима, кад је Хазу (Марковићу) оно „да“ у тако разним живим модулацијама приказивао. Гђа Ружићка је појетичну Каролину ванредно добро приказала, у моментима, кад је из појезије паља у магарца и чкаља, била је заиста класична. Г. Зорић (професор Шлел) играо је добро, ма да није лен карактер, што га је приказивао. Та за Бога — тешко је рећи коме, да му даде повица пре смрти у име тестамента.

(Дон Цезар од Вазана. Драма у 5 чинова, написао Димитрије, превео Н. Приказан први пут у понедељник 16. маја о. г.)

За време последњег Хабсбурговића у Шпанији, за време Карла II. (1665—1700) забива се ова драма. И сам краљ Карло II. заузима међу „особама“ прво место. За то је и драма романтична, јер се забива у оно доба, кад је на француском престолу седео раскошни Луј XIV.

Сликје је по себи лен, занимљив и романтичан, и држи

публичину пажњу са свим до краја у непрекидном занетом стању. Јунак драмин, Дон Цезар, ужива симпатију, ма да је и пијанац и коцкар је и галан, и ма да је тим стратистама жртвовао велико своје имање, које је наследио, и ма да га први његов појав особито не препоручује, јер га избаџе из крчме. Али ипак за то куца испод издрпане му хаљине племенито и јуначко срце, које нас у вишем прилика чисто изспенади.

На позорници и у романима изнешају се историјске особе обично са свим друкче, него што су у природи биле. Тако имамо у Карлу II. страсног, смелог, наметног и чисто валаног краља, а прави Карло II. био је слаб, млитав и болешљив, а душевна снага била му је врло пезната. Г. Јуришић је краља у неким моментима добро приказао, само је у тренутцима афекта изгубио управу над својим гласом.

Г. Сајевић је као Дон Цезар занста брилирао. Из мало чудног карактера Цезаревог извео је понашалаштвом, ватром, и вештачком игром својом красну слику, особито у важнијим моментима, као у дијалогу с краљем и с Маританом.

Г. Марковић је добар глумац; и овом смо приликом упознали га као таквог, али има једну ману, а та је, да улогу своју не научи добро.

Где нађоше само г. Рајковић и гђа Ј. Поповићева ту грофеск-маску, која их је тако карикирала да публика формално није излазила из смеха. Њихова је појава само довољна била, а да се смеј по клунама разлеже све већма и већма. „Г. надзорник жијине његовог краљевског величанства и дражайша супруга му“ беху тог вечера на врхунцу комику.

Гђа Сајевићка је као Маритана на ново показала свој глумачки дар. Дивно је било гледати Маритану и Дон Цезара у овој сцени, кад се упознају, кад сазнају да су баш они муж и жена, који су, и не знајући једно за друго, тако живили и тако тежили да се споје; два равни племенита срца.

Мила појава био је Лазарил. Гђа Ђ. Зорићева је потпуно одговорила и појаву том и узлови тој. М.

П О З О Р И Ш Т Е .

* (Народно позориште у Београду). У четвртак 5. и у суботу 7. ов. мес. представљен је у нашем позоришту нов комад „Откуда толики нежењени?“ слика из свакидашијег живота у четири чина. Ово дело написао је жењијалини немачки драматичар Јулије Розен, а посребро га Бранко Јовановић. Розенови комади спадају у сталан репертоар немачке позорнице, а нарочито уживају популарност од стране публике у бечком дворском позоришту, где се и овај новитет први пут приказао и издржao похвалну критику. Ако се не варамо, биће да је ово први пут наша публика уживала гледати производ овог хвалиеног писца наше доба, што је заиста само добитак за наш репертоар и наше глумце.

С тога, што је ово дело први пут на нашој позорници приказано, требало би да изнесемо и његову садржину. Али како смо ради у оните коју више рећи о узроцима овог друштвеног питања, као и то, што би одвиле дуги били на овоме месту, то ћемо гледати да се други пут повратимо на ово дело, а за сад ћа речемо коју о самој представи.

Представа је испала врло добро и публика је с пажњом и донађањем пропратила већ и с тога, што је комад пун лепих занимљивих сцена. Глумци су од своје стране доста припомогли да је овај новитет публици приказан као што треба. Они врло добро знају, да успех или фијаско новог комада много од њих зависи. Приметили би само то, да је радња требала бити живља, оштрија, а конверзија природнија, а не по кадшто усилјена. Појаве једна за другом да су текле брже, а не правити паузе тамо, где им није места, као што се то чешће упражњава. Д.

(Народно позориште у Загребу). Прошле недеље, 13. маја видеосмо на нашем позоришту нову драму „Пропалицу“ (*Fallissement*) од норвешког писца Ђерисона. Ђерисонов „Fallissement“ слично је раздражило нашу радозналост, јер се о том норвешком комаду по немачким новинама много писало. Весмо радознали, јер га чујмо у велико хвалити с једне стране, с друге стране пак познајемо његове „Нововенчане“, који се не могу назвати драматским узор-делом. Видеосмо га, али и сад нам је врло мучно изрећи чисту и јасну оцену. С једне стране беше представа доста слаба, а с друге стране су нама јужним Славенима ти северни германски значаји по пешто нејасни. Драма, узета из социјалног живота, има да живи модерну трговачку циганију. Богат трговац Тјелде (г. Милан) упутиша се у нечисте спекулације; на крају је иронести, али мисли да сјајем завара свет. Одветник Берент (г. Мандровић) присилја га, да најпосле сам огласи своју пропаст. Жена (гђа Бајзова) те-

ши га. Деловођа његов Санес (г. Бан) узајми му малу главничу. Тјелде почиње из нова уз помоћ Санеса и своје кћери Валбурге (гђа Ружићка), која је из прва хтела оца оставити, док млађа Сиње (ђена Краљева) верно уз њега иstraјe. Пosaо му се исправља, Санес избаљиа после дужег нећкања узме Валбургу, а Тјелде има на крају само 60.000 шкуда пасцива, док је у другом чину 200.000 шкуда имао. За 14 година после свршетка драме, вели трговци, отплатиће цели дуг. Нема сумње, да је мисао здрава, премда је предмет врло специјалан, и премда смо тако што већ на другом месту видели. (Н. пр. у „Новом племићу.“) Има призори врло драматичних, а гозба код трговца је врло карактеристичан призор и био је добро приказан. Али је радња врло развучена и поједини призори губе по том драматеску силу, ману коју смо већ у „Нововенчанима“ истакли. К томе још два чудна карактера: Валбурга и Санес. Валбурга, трговачка вештачиња, намерава, после ироности оца свога тражити заслуге на другом месту, оставити кућу, која је уништена. Санес је љуби, она га некако не воли. Мало затим развија се у њој љубав према Санесу, она га моли, да је узме, он се устручава, он се боји да девојка не иолази за њега из љубави, већ из захвалности. То је може бити у Норвешкој истинито, на ма, људима врелије крви, чини се невероватно. Да говоримо о глумцима. Г. Милан није жалибоже уснео. Нити је улога према његовој буди, нити је склада технички. Изврстан беше одветник г. Мандровић и стари пивар г. Фрајденрајх. Г. Бан заслужује овај пут особиту похвалу; он је некако дохватљиву улогу Санеса лепо протумачио. Знатније женске улоге има само две: Валбурга и Сиња. Гђа Ружићка носила је ледени скандинавски оклон своје улоге врло јуначки, а ђаци Краљевој пеша приговора, кад приказује враголанку. Остале улоге су изненадне.

„Vienac.“

К Н Џ Ж Е В Н О С Т .

* (Драматска тенкињевност у Пожаљаку) цвета обилним цветом. У Варшави, Кракову, Лавову и Познању појављује се сваки час нов комад, и многи од тих плодова успевају на позорницу веома добро. Прошле године биле су у Варшави расподељене награде за позоришна дела, а сад је и познањски пољски одбор расписао више награда опет за позоришна дела. Познањају управо на крајњем брану пољскога народа против насиљног пруског немачења, и баш за то стали су пољски родољуби озбиљно размисљати како ће се што боље да отму од понемчавања. Једна од најјачих обрана народности њихове чинијаше им се пољско народно позориште. С тога издадено позив на народ пољски, да сваки имућнији Пожаљак жртвује у то име једну марку (50 новчића), а успех беше тако лен, да то позориште данас не само веома лено наредује, већ и знатне награде ријесију. На расписане награде стигао је одбору 41 комад. Дела су та већином драме из пољске новеснице. Шаљивих игара има мање. Занимљиво је за нас, што између тих позоришних дела, која траже награду има и драма „Краљевић Марко.“

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

29. ПРЕДСТАВА.

У II. ПРЕТИПЛАТИ 5.

У НОВОМЕ САДУ У СУБОТУ 21. МАЈА 1877.

ВИЈЕМТЕЛ.

ДРАМА У 5 ЧИНОВА, НАПИСАО Ф. ШИЛЕР, С НЕМАЧКОГ.

ОСОВЕ:

Херман Геслер, намесник царски у Швајцарској	Зорић.
Вернер барон Атингхаузен, стегонаша	С. Рајковић.
Улрик Руденц, његов нећак	Јуришић.
Вернер Штауфахер,	Марковић.
Валтер Фиршт,	Рајковић.
Виљем Тел,	Ружић.
Куни, чобанин,	Рашић.
Руди, рибар,	Добриновић.
Арнолд Мелхтал,	Бошковић.
Конрад Баумгартен,	Бунић.
Гертруда, штауфахерова жена	Ј. Поповићева.
Хедвига, телова жена, Валтера Фиршта ћи	Д. Ружићка.
Берта Брунекова, богата племињка	М. Рајковићка.
Валтер,	М. Максимовићева.
Вилхелмо,	*
Фришарт,	Рашић.
Лајтолд,	Добриновић.
Више сељака.	— Збива се у Швајцарској у почетку 14 века.

У недељу 22. маја први пут: „СОЦИЈАЛНЕ ДЕМОКРАТЕ“. Шаљива игра у 3 чина.

Г. М. РАЈКОВИЋКА и г. С. РАЈКОВИЋ, пре тога чланови народног позоришта у Загребу, као гости.

Умољавају се наши поштовани претплатници, да би изволели исплатити своју претплату у књижари браће М. Поповића.

ПОЧЕТАК У 7 И ПО А СВРШЕТАК У 10 И ПО САХАТА.